Межрегиональные предметные олимпиады КФУ
профиль «Татарский язык»
заключительный этап (ответы)
2020-2021 учебный год
9 класс

Олимпиада состоит из 8 заданий. Внимательно ознакомьтесь с заданиями и выполните их. Рекомендуем выполнять задания последовательно, но принимаются и ответы, написанные в произвольном порядке.
Ответы можно вводить на компьютере в текстовом редакторе (только используйте татарские буквы) или писать от руки на бумаге. В случае написания ответов от руки необходимо прикрепить фото или скан-копию ответов.

I. Сүзтезмәдәге һәр сүзне антонимы белән алыштырып языгыз. / Замените каждое слово словосочетания антонимами. *(10 баллов. За каждый правильный вариант по 1 баллу.)*
Шатлыклы очрашу; мактанчык хуҗа; төнге тынлык; батырлык белән горурлану; кызларның җиңүе; кар туктады; күп керемле; елдан- ел арту; тырышлык өчен мактау; саран абый.

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
1) **Шатлыклы очрашу** - кайгылы аерылышу.
2) **Мактанчык хуҗа** - тыйнак кунак.
3) **Төнге тынлык** - көндезге шау-шу.
4) **Батырлык белән горурлану** - куркаклыктан хурлану (оялу).
5) **Кызларның җиңүе -** малайларның (егетләрнең) җиңелүе.
6) **Кар туктады** – яңгыр башлана.
7) **Күп керемле - аз** чыгымлы.
8) **Елдан- ел арту** - көнән-көн кимү.
9) **Тырышлык өчен мактау -** ялкаулык өчен хурлау (сүгү, битәрләү).
10) **Саран абый** - юмарт апа.

II. Ябык иҗекле сүзләрдән генә торган (10 сүзле) 1 җөмлә языгыз. / Напишите предложение из 10 слов, где каждое слово состоит только из закрытых слогов. *(10 баллов. За каждое правильное слово по 1 баллу.)*

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
Кышның салкыннарын көткәнлектән, барлык сыйныфташлар алдан хәстәрлек күргәннәр, туннар алганнар**.**

III. Мәкальләрне дәвам итеп языгыз. / Подумайте и напишите окончание пословиц. *(10 баллов. За каждый правильный ответ по 2 балла.)*

Татлы тел тимер ...; Теле барлар халык булган, ...; Хайванны азык белән, кешене ...; Надан белән бәхәсләшү – ...; Каләм белән язганны ...

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
1) Татлы тел тимер ...; капканы ачар.
2) Теле барлар халык булган, ... теле юклар балык булган.
3) Хайванны азык белән, кешене ... тел белән өйрәтәләр.
4) Надан белән бәхәсләшү – ... үзе наданлык билгесе.
5) Каләм белән язганны ... балта белән юна алмассың.

IV. Тотрыклы сүзтезмәләрнең мәгънәләрен аңлатып языгыз. / Объясните значения устойчивых выражений. *(10 баллов. За каждый ответ по 2 балла.)*
Ерык авыз; сөмсере коелган; ике чабата бер кием; тозакка эләгү; типсә, тимер өзәрлек.

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
Ерык авыз - шат, һәрчак позитив кеше.
Сөмсере коелган - кәефсез, борчулы, күңелсез.
Ике чабата бер кием – бер-берсенә эш-гамәлләре белән охшаш кешеләр турында.
Тозакка эләгү – кемнең дә булса зарар китерү өчен алдан эшләнгән хәйлә, мәкеренә тап булу.
Типсә, тимер өзәрлек – көчле, егәрле.

V. Түбәндәге схемага туры килгән җөмлә уйлап языгыз, аның төрен билгеләгез. / Придумайте предложение по данной схеме. Укажите его тип. *(15 баллов. 5 баллов - за верное определение + 10 баллов – за правильный пример.)*

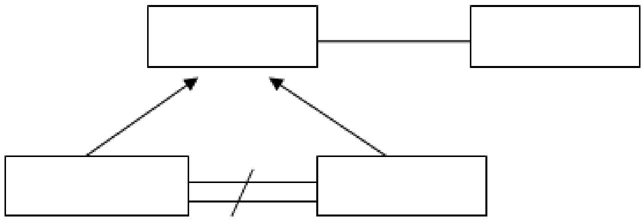

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
Бу – катнаш кушма җөмлә.
Мәсәлән, Мартлар җитеп, карлар эри башласа, беренче чәчкәләр күренер, тиздән инде колхозда кыр эшләре дә башланып китәр. (Ә.Еники)

VI. Төп ике сүзенә таянып, мәкальләрне торгызыгыз. / Вспомните и составьте по двум данным словам пословицы *(10 баллов. За каждый ответ по 2 балла.)*
Сүз- күз; җыр- юлдаш; акыл- тел; китап- чишмә; кунак-тыйнак.

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
Сөйләсәң **сүз ч**ыга, төртсәң **күз** чыга; **Җыр** - кешенең **юлдаш**ы; **Акы**лы кысканың **теле** озын; **Китап**- белем **чишмәсе**; **Кунак** булсаң **тыйнак** бул.

VII. Татар телендә кулланыла торган бәйлекләр турында ниләр беләсез? Аларның 1) вазифалары; 2) төрләре турында языгыз; 3) мисаллар китерегез. / Что Вы знаете о послелогах в татарском языке? Напишите об их: 1) функциях; 2) видах; 3) приведите примеры. *(15 баллов. Каждый критерий оценивается 5 баллами.)*

Пример ответа:
Үрнәк җавап:
1) Вазифалары: Бәйлекләр – ияргүче кисәк белән ияртүче кисәк, иярчен җөмлә белән баш җөмлә арасында төрле бәйләнешләрне белдерәләр, аларны үзара бәлиләр.
2) **Төрләре**: Бәйлекләр үзләреннән алда килгән сүзнең нинди дә булса килештә килүләрен таләп итәләр һәм 3 төркемгә бүленәләр.
Баш килешне сораучы бәйлекләр: кебек, белән, сыман, төсле, аша, өчен.
Искәрмә: баш килешне сораучы бәйлекләр үзләреннән алда килгән алмашлыкның иялек килешендә торуын таләп итәләр: аның төсле, сезнең белән.
Юнәлеш килешен сораучы бәйлекләр: кадәр, хәтле, тикле, чаклы, таба, күрә, каршы.
Искәрмә: кадәр, чаклы, хәтле, тикле бәйлекләре башкилештәге исем белән дә килә алалар. Бу вакытта алар чагыштыруны белдерәләр. Юнәлеш килешендәге сүзләр белән килгәндә чикне күрсәтәләр.
Чыгыш килешен сораучы бәйлекләр: башка, бирле, соң, элек.
3) **Мисаллар:** Баш килешне сораучы бәйлекләр: Әни белән кибеткә бардык, Дустым өчен акча түләдем.
Юнәлеш килешен сораучы бәйлекләр: Дәрескә кадәр сөйләшеп алдык. Өйгә таба кайтырга чыктык.
Чыгыш килешне сораучы бәйлекләр: Дәресләрдән соң мин түгәрәккә киттем. Марттан бирле кояшлы көннәр артты.

VIII. "Телләр белү ни өчен кирәк?" дигән сорауга җавап биреп, 70 сүздән ким булмаган инша языгыз. 2дән ким булмаган дәлил китерегез. / Напишите сочинение (не менее 70 слов), ответив на вопрос "Зачем нужно знать языки?". Приведите не менее 2 довода – примера. *(20 баллов)*

№	Сочинениене бәяләү критерийлары	Баллар
I	***Иншаның эчтәлеге.***	
	Язманың эчтәлеге темага туры килә. Эчтәлеге тулысынча ачылган. Икедән артык дәлил бирелгән.	4
	Язманың эчтәлеге, нигездә, темага туры килә. Эчтәлеге ачылган. 1-2 гомуми дәлил бар.	3
	Язманың эчтәлеген бирүдә җитди ялгышлар бар. 1 дәлил бар.	2
	Язманың эчтәлеге ачылмаган **яки** мисал буларак дәлил язылмаган.	0
II	***Иншаның тел ягы.***	
	Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге.	
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана:	2

	– логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
	Төгәллек һәм сөйләм матурлыгы.	
	Язмада фикер төгәл, төрле грамматик формалар кулланылган.	2
	Язмада фикер төгәл, **Ләкин** бер генә төрле сөйләм калыпларыннан файдаланылган, **яки** язмада төрле грамматик формалар кулланылган, **ләкин** фикер төгәллеге бозылган.	1
	Сүз байлыгыннан тиешенчә файдалана алмаган, бер үк төрле җөмлә калыпларын гына кулланган.	0
III	***Грамоталылык.***	
	Орфографик нормаларның үтәлеше.	
	Орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	Хатасы 2 дән артык түгел.	2
	3-4 хата җибәрелгән.	1
	Хаталарының саны 4 тән артык.	0
	Пунктуацион нормаларның үтәлеше.	
	Пунктуацион хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	1-3 хатасы бар.	2
	4-5 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны 5 тән артык.	0
	Тел нормаларының үтәлеше.	
	Грамматик хаталары юк.	2
	1–2 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны 2 дән артык.	0
	Сөйләм нормаларының үтәлеше.	
	Сөйләмгә кагылышлы 1 генә хатасы бар.	2
	2–3 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны **3** тән артык.	0
	Этикага кагылышлы нормаларның үтәлеше.	
	Этикага кагылышлы хаталары юк.	1
	Хаталары бар (1 һәм 1дән күбрәк).	0
	Язмада фактларны бирүдәге төгәллекнең үтәлеше.	
	Фактик хаталары юк.	1
	Фактик хаталары бар.	0
Язма эш өчен максималь балл.		**20**